

QUAN EN DÈIEM XAMPANY

RAFEL NADAL
QUAN EN DÈIEM
XAMPANY

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2013

© RAFAEL NADAL, 2013

© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

CARRER PEDRO I PONS, 9-11, 11A PLANTA — 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-1730-3

DIPÒSIT LEGAL: B. 21.837-2013

FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.

CARRER ARAGÓ, 390 — 08013 BARCELONA

IMPRÈS A: ROMANYÀ VALLS

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Al besavi Francisco. Li agradaven les persones intel·ligents, però l'horroritzaven les massa intel·ligents i les extrapretensioses, perquè, imbuïdes d'aquesta superioritat, generalment totes fracassen.

PRÒLEG

La conspiració del Francès

EL DINAR DELS DISSABTES

A casa, sempre que es destapava una ampolla de xampany, el pare demanava el tap, l'observava atentament amb cara d'entès, el flairava i el feia rodar entre els dits buscant la marca del fabricant:

—Bon tap —sentenciava molt solemnement quan hi reconeixia les inicials «FO» o els segells «Connex» i «Primus», que l'identificaven com un tap fabricat a Francisco Oller - Bouchons à Champagne, l'empresa familiar especialitzada en la fabricació de taps de suro per a cava i xampany. Després, tots ens l'anàvem passant i li donàvem la raó, fent que sí amb un cop de cap, tot i que en aquella època no sabíem res de carracs, de discos ni de mànecs.

La baba Teresa era l'encarregada de les compres, que sempre feia a caixes, com si fóssim un gran hotel, perquè quan del cava encara en dèiem *xampany* la cerimònia es repetia molt sovint: brindàvem la Nit de Nadal, al dinar de Nadal, per Sant Esteve, per Cap d'Any, per Reis, pel Ram, per Pasqua, per Corpus, per les revetlles de Sant Joan, Sant Pere i Sant Jaume, per l'Ascensió, per les fires de Sant Narcís, per Tots Sants i per la Puríssima, i també

destapàvem ampolles de xampany per tots els sants i aniversaris, que en una família de dotze germans inevitablement se succeïen a un ritme esbojarrat, i després encara hi havia els batejos, les comunions, les confirmacions i les comunions solemnes.

Més endavant també vam començar a brindar als casaments i a més batejos —ara dels néts— i poc després als aniversaris de casament. Amb el pas dels anys, ens hem acostumat a destapar alguna ampolla de xampany gairebé cada setmana i sempre hi ha més d'una festa per justificar-ho. Als dinars familiars dels dissabtes, a l'hora de les postres, la mare enumera totes les celebracions de la setmana:

—Avui celebrem els sants d'en Quim, de la Quimi i de les Annes, l'aniversari d'en Guillem petit i l'aniversari de casament d'en Pep i la Iamen.

De manera que ara, quan sento destapar una ampolla de xampany o de cava, se'm dispara la nostàlgia per tots els brindis que hem fet amb la baba Teresa, els pares, els germans, els fills, els néts i tots els de casa, i recordo la taula parada a la plaça de Santa Llúcia de Girona, a la Fosca o al mas d'Aiguaviva i la baba ordenant que es destapin les ampolles i el pare reclamant el tap de suro per sentenciar:

—No és gaire bo. De seguida he vist que no era de casa.

Com aquell primer de març del 2004 que el pare acabava de condemnar amb un gest despectiu un tap de la competència i en Jaume, el germà advocat de la família, ho va aprofitar per reclamar l'atenció de la taula:

—Els francesos han organitzat un cop a Oller i han agafat el control de la fàbrica.

EL COTXE

Qualsevol hauria cridat «fill de puta!» i hauria escopit a la cara d'en Jean-Pierre. Però en Jaume tenia clar que no podien caure en l'estil barroer i sense escrúpols del cosí de Reims:

—No t'hi enganxis! Torna-li les claus i les targetes. Però no li parlis de la caixa forta de Sant Feliu —havia aconsellat al director general.

—Des d'ara tenen prohibida l'entrada al recinte. —En Kiku va sentir la veu del Francès que donava ordres a un guàrdia de seguretat—. I que no toquin el cotxe; és de l'empresa.

En Jean-Pierre no entenia de subtileeses.

El director es va mossegar el llavi i va sortir al pati, acompanyat pel guàrdia, que s'ho mirava tot amb cara de desconcert. Va travessar ràpidament l'esplanada, mirant de reüll el cotxe; només quan va arribar a la porta va aturar-se.

Aquell matí, quan anava cap a la fàbrica, li havia semblat que els fruiters dels horts de la Verneda ja florien. Ara, el vent del sud, normalment tan càlid, era gelat i

portava l'aire fred del Montseny, cobert per una nevada tardana. Va pensar un moment en els fruiters, que potser aquella nit es gelarien.

Després ja no va pensar en res. Només volia arribar a casa i dutxar-se.

El cotxe va quedar aparcats al pati de la fàbrica, just a la banda més visible des de la carretera. L'endemà semblava un animal ferit, amb mig dit de glaç al parabrisa i la planxa emblanquinada per una de les nits més fredes de l'hivern. Durant tot el dia la gent de Cassà va desfil·lar per davant de la planta per comprovar el rumor que corria de boca en boca i que causava angúnia i ràbia a parts iguals; la inestabilitat de la companyia podia posar en perill els llocs de treball:

—Els francesos han organitzat un cop a Oller i han agafat el control de la fàbrica.

«La fàbrica» era l'empresa més gran i amb més tradició del poble: Francisco Oller, SA, fabricant de taps de suro per a cava i xampany, amb seus a Cassà de la Selva i a Reims, la capital de la Xampanya. Continuadora d'Oller et Cie., l'empresa fundada el 1892 pel meu besavi Francisco Oller a Épernay, al rovell de l'ou de la regió xampanyera de França, donava feina a cent vint treballadors només a Cassà i exportava a més de vint països. Feia més de cent anys que la companyia tenia com a clients alguns dels noms més glamurosos del planeta: Louis Roederer, Taittinger, Bollinger, Deutz, Veuve Clicquot...

Els darrers anys, Oller havia tingut una etapa d'èxits internacionals molt notable: havia obert nous mercats, havia aconseguit facturacions i beneficis rècord i amortitzava sense problemes la planta més moderna de tota la

indústria surera de l'Empordà, projectada per iniciativa del meu oncle, el tio Francisco, i executada per en Kiku, el cosí que fins a aquell dia havia dirigit amb entusiasme la companyia familiar. De fet, la branca gironina de la família havia dirigit amb encert la fàbrica de Cassà des de feia gairebé cent anys.

Quan les branques francesa i barcelonina van pactar el cop, la sorpresa va ser extraordinària; no és usual prendre el control als directius d'una empresa que rutlla a tota màquina, i encara menys si són de la família dels fundadors i ells mateixos en són accionistes. I tampoc no és habitual fer-ho de tan mala manera ni obligar-los a tornar el cotxe d'empresa i deixar-lo aparcant a la vista de tot-hom, al pati de la fàbrica.

En Jaume, en nom de la família, va demanar a l'empresa que li vengués el cotxe. El Francès s'hi va negar. Després l'advocat de la família es va humiliar i li va telefonar per demanar-li que l'aparqués als coberts de darre-re, a la banda on es guarda el suro acabat de pelar i les pannes ja bullides i a punt per llescar i fer-ne taps. Tampoc no va cedir.

Però en Jaume tenia la clau.

LA CAIXA DEL DEUTSCHE BANK

Quatre dies després del cop, en Jaume em va proposar d'acompanyar-lo a Sant Feliu de Guíxols a revisar el contingut de la caixa forta de l'empresa a la sucursal del Deutsche Bank. Quan passàvem per Cassà, vaig veure per primera vegada el cotxe aparcad al pati de la fàbrica. Després el vaig veure molts més cops, perquè durant molts mesos va seguir exposat a l'entrada d'Oller, a tocar de la carretera; el cotxe era un monument a la derrota, alimentava les especulacions i atiava les passions més baixes de la gent de Cassà. El Francès sabia com fer mal i s'hi aplicava a consciència.

Al banc, quan vam sentir el clic de la caixa que s'obria, en Jaume em va mirar amb un somriure encuriolit. Era tal com l'havien descrit sempre l'avi Joaquim, el tio Francisco i en Kiku, els familiars que s'havien succeït des del 1920 a la direcció de l'empresa: un parell de sobres amb diners estrangers, dos pilons de cartes agafades amb una goma, plànols, escriptures, lligalls de documents antics, dos quaderns vells de tapa dura, fotos, papers oficials, factures...

Vam comptar els diners: hi havia vint-i-cinc mil dòlars australians, cent mil rands sud-africans i un grapat de francs suïssos. Vam fullejar algunes de les cartes, que semblaven del besavi Francisco Oller, de l'oncle avi Louis Oller —el tio *Lluís* de França— i de l'avi Joaquim Nadal. Després vam estudiar els plànols: eren els de la Thiérion, la màquina finançada per l'empresa Oller que va revolucionar la indústria dels taps de suro als anys seixanta i que encara no ha estat superada. També hi havia la fórmula de la cola italiana que durant anys ha marcat les diferències dels aglomerats d'Oller amb els dels seus competidors. Aquests eren els documents realment importants per a l'empresa. Després vam anar repassant un piló de papers intranscendents; ni eren vigents ni tenien rellevància històrica.

Enmig de la paperassa hi havia el testament del besavi Oller. En Jaume se'l va posar a la cartera. Jo vaig agafar els plec de cartes, les fotos i les dues llibretes de tapa dura, que estaven escrites amb una cal·ligrafia escolar molt treballada. La primera tenia les cobertes amb tot d'aigües negres i blaves i una etiqueta blanca dibuixada pel besavi: «Francisco Oller – Viaje a Francia (1885)»; a l'altra, les aigües eren en vermell i negre, i a l'etiqueta, a sota del nom «Francisco Oller», hi deia: «Voyage Épernay-Champagne (1891)».

Vam tornar els diners, els plànols, les escriptures i els altres documents de l'empresa a la caixa forta. En Jaume va tancar i es va posar una clau a la butxaca; va tornar l'altra al director de la sucursal. Li vam donar la mà i vam sortir al passeig de Sant Feliu de Guíxols just en el moment que un vaixell deixava anar les amarres i se separava del moll.

Després d'una setmana inesperadament freda, un sol

esplèndid escalfava el migdia de març, i vam caminar fins a la punta de l'escullera. El mar brillava, pla com una bassa d'oli. L'aigua era transparent. A les roques les algues havien quedat al descobert, com al gener, quan les minves tiren avall el nivell de l'aigua. El vaixell que havíem vist maniobrar quan sortíem del banc ja enfilava la bocana del port. Va passar per davant nostre amb la coberta plena de pannes de suro lligades en fardells. El dia convidava a embarcar-se, però nosaltres vam girar cua i vam tornar a Girona.

Vaig escampar les cartes pel damunt de la taula del menjador i les vaig ordenar per dates i per autors. N'hi havia més i eren de procedència més diversa del que m'havia semblat un parell d'hores abans, quan érem al banc. Fins al 1941, la majoria eren de productors de xampany de tot el món i anaven dirigides al meu besavi Francisco Oller Martinell, algunes a l'adreça de Cassà i moltes a la fàbrica i al domicili familiar de Reims. A partir del 41, la majoria anaven dirigides a l'avi Joaquim Nadal Vilallonga, i moltes estaven signades pel seu cunyat Louis Oller. Però també hi havia correspondència de la besàvia Joana Viader, d'Angèle Oller —la meva àvia— i de les seves germanes, Hélène i Yvonne. I una de col·lectiva dirigida pels vuit germans Nadal Oller —entre ells el meu pare— a en Louis Oller, el tio *Lluís* de França.

Vaig baixar d'un prestatge els àlbums de fotos de la família i un plànol de França que vaig desplegar pel terra del menjador, damunt de la catifa de color magrana, estampada de gats negres. Després vaig agafar la primera llibreta del besavi Francisco, la de les tapes negres i blaves. Les primeres pàgines eren plenes de dictats que el

besavi devia haver copiat de jove a les classes de francès, a Cassà de la Selva: «La girafe, une cage, mon genou, un gigot, mon village. L'horloge du clocher sonne midi. Sortant de l'école, je rencontre les gens du village. George rentre en grange son fourrage. Le forgeron ferre le cheval du gendarme. La boulangère Gertrude me donne un pain frais en échange de mon argent. Sur les toits les pigeons roucoulent. La brise légère fait tourner la girouette».

A la meitat del quadern, les lliçons de francès s'interrompien i començaven tot d'anotacions en forma de dietari: eren els apunts del viatge del besavi a Tolosa de Llenguadoc, el 1885, quan tenia setze anys, havia quedat orfe de pare i mare i la filloxera havia arruïnat Catalunya.